

V. DÜNYA SU FORUMU İSTANBUL'DA

SU ÜZERİNE İNCE STRATEJİLER (*)

Söyleşi: Zeynep Fazlılar
2009 MART

Dursun YILDIZ
Su Politikaları Uzmanı
USİAD Genel Başkan Danışmanı

Su üzerine küresel politikalar ne zaman başladı

Son dönemde su, dünyanın belirli bölgelerinde petrol gibi stratejik bir kaynak özelliği taşımaya başlamıştır. Su sektörü küreselleşme ideolojisi doğrultusunda ulusötesi şirketlerin ilgisinin arttığı bir ticaret alanı durumuna da gelmiştir. Bundan yaklaşık 15 yıl önce Dünya Bankası, IMF ve ulusötesi şirketler tarafından oluşturulan su üzerine küresel politikalar suyun ticarete konu edilmesi ve su yönetiminde özelleştirme sürecini hızlandırmıştır. Bugün artık su, belirli bölgelerde stratejik bir kaynak ve ulusötesi şirketlerin ilgi odağı durumundadır. Suyun uluslararası alanda ticarete konu olması özellikle az gelişmiş ülkeler için büyük riskler taşımaktadır..

20. Yüzyılın sonuna doğru suyun siyasallaştığı ve ticarileştiği bir dönem başlamıştır. Bu nedenle özellikle az gelişmiş ve fiziki ve ekonomik su baskısı yaşayan ülkeler su kaynaklarını çok dikkatli bir şekilde değerlendirmeli ve yönetmelidirler. Su politikalarında, bu doğrultuda, ulusal ve toplumsal yararı dikkate almaları stratejik olarak büyük önem taşımaktadır.

Küreselleşme ideolojisinin su konusuna beklentileri ve uygulamaları nelerdir.

Küreselleşme ideolojisi suyu ticari bir meta olarak ele almakta ve bir piyasa malı durumuna getirmektedir. Son on beş yirmi yıldır su konusunda Dünya Bankası'nın verdiği kredilerin büyük oranda özelleştirme şartına bağlı olarak verildiğini görüyoruz. Az gelişmiş ülkelere verilen bu krediler suyun özelleştirilmesi ve serbest piyasada bir meta haline getirilmesi şartına bağlı olarak verilen krediler haline dönüşmüş durumda. Bu da az gelişmiş ülkelerde öncelikle merkezi kurumsal yapıda bir takım düzenlemeleri kapsıyor. Kurumların merkezi yapısal özellikleri yerel ve bölgesel hale dönüştürülmeye çalışılıyor. Bu da merkezi otoriteyi zayıflatıyor, dışardan gelen etkilere karşı direnci azaltıyor ve bu kurumların küresel politikalar çerçevesinde daha kolay şekillendirilmesine olanak yaratıyor.

Küreselleşme'nin sonuçlarından biri de Küresel Isınma mı oldu

Öncelikle uzmanların tam olarak görüş birliği içinde olmadığı "küresel ısınma, iklim değişikliği" gibi kavramların su ile ilgili yorum ve analizlerde dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiğine inanıyorum. İnsanoğlunun son yarım yüz yılda artan bir şekilde doğal dengenin bozulması üzerindeki etkisini yadsımıyorum. Ancak halen yaşanmakta olan durumun periyodik kuraklık ve yağış azalmasına mı yoksa doğrudan dünya iklimindeki değişime mi bağlı olduğu dikkatle değerlendirilmelidir. Ben bu dahil olmak üzere su konusundaki kavramların ülkemizde tam oturmadığını bu anlamda bir karmaşa yaşandığını düşünüyorum. Zira bu kavramlar üzerinden küresel su politikaları ve teknoloji transferleri yürütülebiliyor.. Giderek artan çarpıtma ve manüplasyonlarla küresel politikalara uygulama alanları açılmaya çalışılıyor.

(*) Cumhuriyet Strateji Mart 2009

Su kaynaklarıyla ilgili olarak, üzerinde yorum yapılmadan önce daha dikkatlice araştırılması gerektiğine inandığım iki temel yaklaşım var. Bunlardan biri, "Teknoloji geliştikçe insanlığın su sıkıntısı azalacak" yaklaşımıdır. Bence bu yaklaşım doğru değildir. Su sorununun sadece gelişen teknolojiyle çözüleceğini kabul etmek, dünyayı çok ileri düzeyde bir çevre felaketine götürebilir. Çünkü bu durumda biz öncelikle kirlletmeyi kabul edip, daha sonra temizlemeyi hedefleyip, birtakım teknolojik gelişmelere alan yaratacak politikaların esiri oluruz.

Gelişen teknoloji, su sorununu tümüyle ve sürdürülebilir bir şekilde çözebilecek bir mekanizma yaratamamaktadır. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse; deniz suyunun arıtımıyla elde edilen madde doğal bir kaynak olsun su değil yapay bir bileşik olan H₂O'dur. Bu nedenle sadece hızla gelişen teknolojiye güvenerek suyun hoyratça ve verimsiz kullanılmasına, su kaynaklarının kirlletilmesine duyarsız kalınmamalıdır. Bir diğer spekülasyon konusu ise su savaşları konusudur

Su kaynaklarının giderek tükendiği ve kısa zaman içinde belirli bölgelerde çatışmaların ana nedeni haline geleceği konusundaki düşünceleriniz

Su, tarih boyunca askeri ya da politik amaçlarla savaş silahı ya da askeri hedef olarak kullanılmıştır. Son dönemde bazı bölgelerde gerginliklere ve çatışmalara da neden olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra dünyamızdaki tatlı su miktarının sabit olması ancak buna karşın nüfusun artmasından dolayı, kişi başına düşen yenilenebilir su miktarı azalmaktadır. Su kaynakları devletler tarafından belirlenen askeri ya da siyasi sınırlara göre bölünmüş değildir. Ancak bu koşullara ve artan bu sıkıntıya rağmen suyun daha kıt olduğu bölgelerde bir savaş nedeni olacağına dair yaklaşımları dikkatlice incelemek gerekiyor. Savaş çıkacağı belirtilen bölgelerin başında da daha çok Ortadoğu bölgesi söyleniyor. Bence suyun Ortadoğu'da bir savaş nedeni olacağına dair söylemler çok gerçekçi değildir. Öncelikle, suyun savaş nedeni olmasına yönelik bu düşüncelerin nerden geldiğinin araştırılması gerekir. Ben suyun savaşlara gerekçe gibi gösterilerek, gerçek savaş ve hegemonya nedenlerinin gölgelenmesi için kullanılmaya çalışıldığını düşünüyorum. Bu nedenle, "Su savaşları çıkacak" tezinin gerek ortaya konuş şekliyle gerekse içeriğiyle Ortadoğu'da su savaşını engelleyecek değil, gerilimin artmasına ve su'dan bir savaşa davetiye çıkaracak tezler olduğuna inanıyorum. Ülkelerin siyasal sınırlarını su savaşı çıkararak değiştirip, o ülkenin su sorununu çözeceğine inanmak sağlıklı ve gerçekçi bir düşünce değildir. Bu sorunun gerçek çözümü için yapılması gereken şey, bölgedeki su ve toprak kaynaklarının detaylı bir envanterini çıkarıp, ülkelerin kendi özgür siyasal iradeleriyle mevcut su potansiyellerini en verimli şekilde kıllanmak için her alanda iş birliği yapmasıdır. Akılcı bir çerçevede geliştirilecek "karşılıklı bağımlılık ilişkileri" suyun daha verimli kullanımı ve yönetimi konusunda da yararlı olacaktır.

Aslında sonuç olarak uyumsuzlukların çözümlenebilmesi için işbirliğinden başka çare yoktur. Ancak bu işbirliğinin samimi adımlarının şimdiden atılması sorunun kök salarak çözümünün daha zor hale gelmesini engelleyecektir.

Bölgeye çok farklı ülkelerin de ilgisi var

Evet var .Uzun zamandır Japonya'dan İsveç'e ABD'den İngiltere'ye kadar birçok ülke, Ortadoğu'daki su kaynaklarının yönetimine yönelik çok ileri boyutta çalışmalar yapıyor, politikalar üretiyor. Bu çalışmalara Türkiye adaylığı üzerinden AB 'de katıldı. Dicle ve Fırat'ın su kaynaklarının yönetimi ve denetiminde rol almak için önerisi de oldu . Bu çalışmaların sadece Ortadoğu'daki ülkelerin su kaynakları yönünden çektiği sıkıntılardan dolayı onlara insani olarak yardım edilmesini gereği olarak veya olası çatışmaların engellenmesine yönelik bir yaklaşımın sonucu olarak gerçekleştirildiği söylene bile ne yazık ki gerçek

nedenlerin bunlar olmadığı bilinmektedir. Öyle olsaydı, Doğu Akdeniz bölgesinde yıllardır su kıtlığı yaşanan Gazze Şeridi'ne insani yardım kapsamında yardım edilerek birkaç neslin su kıtlığı içinde yetişmesi önlenirdi. Konu Ortadoğu'daki su kaynakları olunca, nedense hemen İsrail'in su sorunu hatırlanıyor. Aslında bölge ülkelerinin atması gereken en önemli adım, suyun çok kısıtlı olduğu Ortadoğu için uluslararası alanda geliştirilen politikaların siyasi boyutlarının etkisinden kurtulmaya çalışıp bölge ülkeleriyle bir araya gelerek suyun en verimli şekilde nasıl kullanılabileceğine karar vermektir. Kolay değil ancak böylelikle çok iyi bir iş birliği mekanizması yaratabilir ve küresel su politikaları üzerinden bölge üzerindeki egemenliği arttırmak çabaları da büyük oranda engellenebilir. Bunun için atılması gereken ilk ve en önemli adım, Ortadoğu'da su kaynaklarının kullanımı ve verimliliği için yapılacak teknik iş birliğidir.

Bu işbirliğinin önündeki en önemli engel nedir:

En önemli engel Ortadoğu'nun dünya petrol rezervlerinin % 65'ine sahip olması ve bölgenin jeopolitiği. Bölge, bu nedenle küresel güçler tarafından sürekli kontrol altında tutulmaya çalışılıyor. Bunun yanı sıra uzun dönemdir çatışmanın yoğun olduğu ve istikrarın sağlanamadığı bu bölgede ülkelerinin komşularına karşı güven eksikliği var. Petrol ve bölgenin özgün kararsız yapısı nedeniyle Ortadoğu savaş ile iç içe yaşayan bir bölge olmuştur. Bu nedenle Ortadoğu ülkeleri arasındaki ilişkiler hala güç politikası esasına dayanmakta. Aslında bu alandaki işbirliğinin önündeki bir diğer engel de "Ortadoğu Düşüncesi" dir. Bu düşünce rasyonel olmayıp daha ziyade retorik söylemler ile gerçeği unutturmaktadır. Bu da su sorununun daha rasyonel bir şekilde ele alınıp gerçek bir çözüme ulaşması konusunda akıllı politikalar üretebilmeyi zora sokmaktadır.

Teknolojideki hızlı ilerleme Su Sorununu çözer mi

Teknolojideki hızlı ilerleme su yönetiminin daha akılcı verimli ve planlı bir şekilde yapılabilmesine büyük olanak tanır Ancak Teknolojinin hızla gelişmesinin insanoğluna sağlayacağı avantajların su sorununu kalıcı olarak çözebileceğinin kabulü mümkün değildir. Bu nedenle su öncelikle, sürdürülebilir olarak kullanılmaya gayret edilmesi gereken ve tatlı suya ulaşmanın bir insan hakkı olduğu yaklaşımla geliştirilmeye çalışılması gereken stratejik bir maddedir. Teknolojinin bize tanıdığı olanaklardan yararlanarak su kaynaklarının geliştirilmesi konusunda da doğal dengenin sınırlarını zorlamamak gerekir. Su talebinin sürekli ve yaşamsal olması bazı bölgelerde bu yanlış adımların atılmasına neden olmuştur. Bu dengenin tekrar kurulması çoğu kez çok zordur.

Su'nun planlı verimli ve akılcı kullanımı için ülkemizde kısa vadede samimi olarak atılması gereken adımlar nelerdir.

Bu soruya öncelikle bir ulusal su stratejisi ve politikası belirlenmelidir diyerek yanıt verilebilir. Ancak kısa vadede ve samimi kavramlarını kullandığınız için yaklaşan yerel seçim ortamını da dikkate alarak şunlar söylenebilir.

Öncelikle belediye başkan adayları kaldırımlar yerine su şebekelerini yenileyeceklerine ve su havzalarında yapılaşmaya izin vermeyeceklerine dair söz vermelidir. Bunların denetimi için meslek odaları ve diğer STK 'larla protokoller yapılmalıdır. Su hizmetleri yönetimi konusunda çok önemli yetki ve sorumluluk taşıyan yerel yönetimler kısa vadede samimiyetlerini gösterebilmek için bu adımları atmalıdır. Önümüzdeki dönem bu açıdan önemli bir samimiyet testinin yapılabilmesi olanağını sunmaktadır. Bu aynı zamanda halkın su konusundaki bilincinin derinleşmesi ve konuya sahip çıkması açısından da önem taşımaktadır.

. Suyla ilgili her konu, geçmişe oranla çok daha ciddiyetle ele alınmalıdır. Buna göre, kurumların yeniden organizasyonu ve öncelikle su kaynaklarının kirlilikten korunmasından verimli kullanımına kadar tüm alanlarda toplumsal bilinçlendirmenin hızla artırılması gerekir. Su konusunda samimi olan her toplumsal kesim ve kuruluşun kendi etki alanında yapabileceği çok şey vardır.